

פרשת בא תשס"ט
בענין מכת חושך

רש"י **שמות פרק י' פסוק כב**
יִיט מִשֶּׁה אֶת קְדוֹ עַל הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ אֶפְלָה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים:
ויְהִי חֹשֶׁךְ אֶפְלָה שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְגו' - חֹשֶׁךְ שֶׁל אוֹפֵל שֶׁלֹּא רָאוּ אִישׁ אֶת אַחֵיו אוֹתָן שְׁלֹשֶׁת יָמִים. וְעוֹד שְׁלֹשֶׁת יָמִים אַחֲרַיִם חֹשֶׁךְ מוֹכֶפֶל עַל זֶה, שֶׁלֹּא קָמוּ אִישׁ מִתַּחְתּוֹ. יוֹשֵׁב אֵין יִכּוֹל לַעֲמוֹד, וְעוֹמֵד אֵין יִכּוֹל לִישֵׁב. וְלִמָּה הֵבִיא עֲלֵיהֶם חֹשֶׁךְ, שֶׁהֵיוּ בְיִשְׂרָאֵל בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר רְשָׁעִים, וְלֹא הָיוּ רוֹצִים לְצַאֲתָא, וּמִתּוֹ בְשִׁלְשֶׁת יָמֵי אֶפְלָה כְּדֵי שֶׁלֹּא יִרְאוּ מִצְרַיִם בְּמִפְלַתָם וַיֹּאמְרוּ אֵין הֵן לוֹקִין כְּמוֹנוֹ. וְעוֹד שֶׁחֲפָשׂוּ יִשְׂרָאֵל וְרָאוּ אֶת כְּלֵיהֶם, וְכִשְׂיָצְאוּ וְהָיוּ שׂוֹאֲלִין מֵהֵן וְהָיוּ אוֹמְרִים אֵין בִּידְעֵנוּ כְּלוֹם אוֹמֵר לוֹ אֲנִי רָאִיתִיו בְּבֵיתְךָ וּבְמִקּוֹם פְּלוֹנִי הוּא: **שְׁלֹשֶׁת יָמִים** - שְׁלוֹשׁ שֶׁל יָמִים טִירָצִינִי"א בְּלַעַז [קְבוּצָה שֶׁל שְׁלֹשָׁה יָמִים רְצוּפִים] וְכֵן שְׁבַעֵת יָמִים בְּכָל מִקּוֹם שְׁטִינִי"א שֶׁל יָמִים [קְבוּצָה שֶׁל שְׁבַעֵת יָמִים רְצוּפִים]:

רש"י **שמות פרק ח' פסוק יז**
כִּי אִם אֵינְךָ מְשַׁלַּח אֶת עַמִּי הַנְּגִי מְשַׁלַּח בְּךָ וּבְעַבְדֶּיךָ וּבְעַמְּךָ אֶת הָעֶרֶב וּמְלָאוּ בְּתֵי מִצְרַיִם אֶת הָעֶרֶב וְגַם הָאֲדָמָה אֲשֶׁר הֵם עֹלְיָהּ:
מְשַׁלַּח בְּךָ - מַגְרָה בְּךָ, וְכֵן (דְּבָרִים ל"ב כ"ד) וְשָׁן בְּהַמּוֹת אֲשַׁלַּח בָּם, לְשׁוֹן שְׁסוּי אֵינְצִיטִי"ר בְּלַעַז [לְשׁוֹת]: **אֶת הָעֶרֶב** - כָּל מִינֵי חַיּוֹת רַעוֹת וְנַחֲשִׁים וְעֻקְרָבִים בְּעֶרְבוּבִיא וְהָיוּ מִשְׁחִיתִים בָּהֶם. וַיֵּשׁ טַעַם בַּדְּבַר בְּאַגְדָּה בְּכָל מַכָּה וּמַכָּה לְמָה זֶה וְלִמָּה זֶה. בְּטַכְסִיּוֹת מַלְחָמוֹת מַלְכִים בָּא עֲלֵיהֶם, כִּסְדֵר מַלְכוּת כְּשִׁצְרָה עַל עִיר, בְּתַחֲלָה מִקְלָקֵל מַעֲיִינוֹתֶיהָ, וְאַחֲרַיִם כֵּךְ תוֹקְעִין עֲלֵיהֶם וּמְרִיעִין בְּשׁוֹפְרוֹת לִירָאָם וְלִבְהַלֵּם, וְכֵן הַצְּפָרְדַּעִים מִקְרָקְרִים וְהוֹמִים וְכוּ'. כְּדֹאִיתָא בְּמַדְרַשׁ רַבִּי תַנְחוּמָא:

בראשית פרק א' פסוק ב
וַיִּהְיֶה הַיּוֹם וַיְהִי וְנִבְהוּ וְחֹשֶׁךְ עַל פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמַּיִם:

מסכת חגיגה דף יב ע"א
וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: עֲשֶׂרָה דְּבָרִים נִבְרָאוּ בַּיּוֹם רִאשׁוֹן, וְאֵלוּ הֵן: שָׁמַיִם וָאָרֶץ, תְּהוֹ וּבְהוּ, אוֹר וְחֹשֶׁךְ, רוּחַ וּמַיִם, מֵדַת יוֹם וּמֵדַת לַיְלָה. שָׁמַיִם וָאָרֶץ - דְּכַתִּיב בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ, תְּהוֹ וּבְהוּ - דְּכַתִּיב וְהָאָרֶץ הִיְתָה תְהוֹ וּבְהוּ, אוֹר וְחֹשֶׁךְ, חֹשֶׁךְ דְּכַתִּיב וְחֹשֶׁךְ עַל פְּנֵי תְהוֹם, אוֹר - דְּכַתִּיב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר. רוּחַ וּמַיִם - דְּכַתִּיב וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמַּיִם. מֵדַת יוֹם וּמֵדַת לַיְלָה - דְּכַתִּיב וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד.

רמב"ן **שמות פרק ד' פסוק יא**
וַיֹּאמֶר יְקֻנָּק אֱלִיּוֹ מִי שֵׁם פֶּה לְאָדָם אוֹ מִי שְׁמוֹ אֵלֶם אוֹ חֶרֶשׁ אוֹ פֶקַח אוֹ עֵנֶר הֲלֹא אֶנְכִי יְקֻנָּק:
מִי שֵׁם פֶּה לְאָדָם - דְּבֹר, בְּעֵבֹר הִיּוֹתוֹ בְּפֶה, וְכֵן שְׁפָה אַחַת (בְּרֵאשִׁית י"א א), מִדְּבָרוֹת שְׁפַת כְּנַעַן (ישעיהו י"ח): **אוֹ מִי שְׁמוֹ אֵלֶם** - פִּירְשׁוּ בּוֹ (הַמּוֹרָה נְבוֹכִים ג') שֶׁהוּא נִמְשָׁךְ לְאָדָם, אוֹ מִי שְׁמוֹ אֵדָם אֵלֶם, כְּלוֹמֵר מִי בְרָא אָדָם שֶׁהוּא אֵלֶם, וְהִשְׁמִיחָה לְאָדָם, כִּי הָאֱלֹמּוֹת לֹא יוֹשֵׁם, כִּי אֵינְנוּ דְּבַר, אֲבָל הוּא הַעֲדֵר הַדְּבָר. וְאוֹלֵי בְּעֵבֹר הִיּוֹת בְּאָדָם נִפְשׁ מִדְּבָרָת וְהָאֱלֹמִים בְּהִיּוֹת בָּהֶם אוֹטָם בְּגִידֵי הַלְשׁוֹן יֵאֱלָמוּ, יִתְכֵן לּוֹמֵר מִי שְׁמוֹ הָאֱלֹמּוֹת. וְהַרְבֵּי אָמַר בְּמוֹרָה הַנְּבוֹכִים (שם) כִּי הַמְסִיר קִנְיָן יֹאמֵר בּוֹ שֶׁפַעַל הָאֲפִיסָה, כִּי יֹאמְרוּ בְּמִי שִׁיכְבָּה הֵנֶר שֶׁהֵבִיא הַחֹשֶׁךְ. וְכֵן עַל דַּעְתּוֹ יוֹצֵר אוֹר וְבוֹרָא חֹשֶׁךְ עוֹשֶׂה שְׁלוֹם וְבוֹרָא רַע (ישעיהו מ"ז):

Rabbi Brovender's Shiur is sponsored by Dr. Bernard & Robin Cohen

Visit www.atid.org/shiur for audio recordings, Podcasts, or to sign-up to receive sources in advance.
Visit www.WebYeshiva.org to sign up for Rabbi Brovender's fully interactive, online Yeshiva.

שמות פרק י' פסוק 10

וַיִּכַּס אֶת עֵינָיו כָּל הָאָרֶץ וַתִּחַשְׁךְ הָאָרֶץ וַיֵּאכַל אֶת כָּל עֵשֶׂב הָאָרֶץ וְאֶת כָּל פְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר הוֹתִיר הַבְּכָד וְלֹא נוֹתַר כָּל יֶרֶק בְּעַץ וּבְעֵשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּכָל אָרֶץ מִצְרָיִם:

בראשית רבה - פרשה ג

[ח] א"ר ינאי מתחלת ברייתו של עולם צפה הקב"ה מעשיהן של צדיקים ומעשיהם של רשעים, והארץ היתה תהו אלו מעשיהם של רשעים ויאמר אלהים יהי אור אלו מעשיהן של צדיקים, ויבדל אלהים בין האור ובין החושך בין מעשיהן של צדיקים למעשיהן של רשעים, ויקרא אלהים לאור יום אלו מעשיהן של צדיקים, ולחושך קרא לילה אלו מעשיהן של רשעים, ויהי ערב אלו מעשיהן של רשעים, ויהי בקר אלו מעשיהן של צדיקים, יום אחד, שנתן להם הקב"ה יום אחד ואיזה זה יום הכפורים.

פנים יפות לפרשת בראשית

והנה השי"ת ברא עולמו כדי לגלות מדותיו כי הוא רב חסד לכל בריותיו, בטרם בריאת עולמו² ברא גן עדן לצדיקים להתענג בהם, וברא גיהנם לרפאות הרשעים המנוגעים מכף רגל על ידי תחבושת יסורי גיהנם, אף שהתחבושת היא יסורים קשים ומרים, חסד גדול הוא, שמתרפא בזמן מה והוא יכול לבוא למדריגה. ועל זה אמרו הוי מודה לו מאוד מאוד, שהודאה על הרעה היא יותר מהודאה על הטובה. ועל זה [אמרן] איני יודע באיזה

חסד חפץ השי"ת יותר, ועל זה אמר וירא אלהים את האור כי טוב.

ויש לפרש מה שאמר ויבדל אלהים בין האור ובין החושך.³ היינו מה שאמרו חז"ל

(ע' זוהר ויקהל ריא: מצורע נג). שהרשעים שעולים מן הגיהנם אי אפשר להם לקבל אור גן עדן, כמו שכתוב (קהלת ב, יג) כיתרון האור מן החושך, ובאים בהיכלות הנבדלים לקבל האור.

וזהו ויבדל.

(ב-ד) **במדרש** (כ"ד ב, ה; ג, ח) והארץ היתה תהו זהו מעשיהם של

רשעים, יהי אור זהו מעשיהם של צדיקים, חשך מעשיהם של רשעים, איני יודע באיזה חפץ יותר, תלמוד לומר וירא אלהים את האור כי טוב. יש לפרש, לפי מה שאמרו במשנה בסוף ברכות (דף נד.) חייב אדם לברך על הרעה וכו' בכל מדה ומדה שמודד לך הוי מודה לו במאוד מאוד. יא

ענינו כי האיש החפץ לעשות חסד עם הבריות, ויבואו לפניו שני אנשים, האחד איש שלם בגופו ובעל צורה מתוקן ומקובל לכל רואיו, ויעשה עמו חסד להכניסו בהיכלו להתענג בתענוגים נפלאים, והשני בא לפניו מנוגע ומדוכא בפצעים וחבורות מראשו ועד רגלו, ונמאס בעיני כל איש ולא יבא לביתו כי באשפה מעונתו, והוא נימוק והולך עד לכלה, והאיש הבעל חסד ירחם עליו, ויבנה לו חדר, ויבקש רופאים גדולים לרפאותו בכל מיני תחבושת מרים, עד כי ירפאוהו כל פצעיו וישוב לאיתנו להיות נאה בעיני הבריות. הלא יעלה על הלב שזה החסד שעושה עם השני הוא יותר מן הראשון.

רסיסי לילה – אות כד

[א] הסדר שיסד השם יתברך בבריאה ברישא חשוכא והדר נהורא (שבת עז ע"ב). כך הוא בכל ימות עולם אין לך שום אור מתגלה אלא מתוך החושך הקדום לו. דרך משל מתן תורה קדם לו יציאת מצרים. ועד ששקעו וכו' ובנין בית המקדש על ידי שביית הארון לפלשתים שהוא ההיפך לגמרי והגורם לזה חטא בני עלי הוא ממש חטא דנדב ואביהוא שגרמו קדושה למשכן כמו שאמרו ז"ל (זבחים קטו ע"ב) על פסוק (שמות כט, מג) ונקדש בכבודי. ועיקר בנין המשכן גרם חטא העגל שביקשו ישראל (שם לב, כג) אלהים אשר ילכו וגוי מורגש לעין ועל ידי זה פעלו קדושת משכן ואהל מועד שהוא מקום מורגש לעין הולך לפנייהם ששם השגת אלהות והיה כל מבקש ה' וגוי (שם לג, ז). ואהרן הכהן נבחר על ידי זה לכהונה גדולה כי משה אמר לו הבאת עליו חטאה גדולה ומתוך צעקה זו שהיתה בלבו על כך והיה צועק לה' לתקן זה ומבקש להביא על ישראל זכויות גדולות כמו שאמרו (אבות א, יב) מידתו של אהרן וכו' ומקרבן לתורה על ידי זה זכה לכהונה גדולה דהיינו שהוא המכפר של כל ישראל. וכן כל דבר מתוך חושך יוצא אור שהוא ממש היפך אותו החושך בין בדורות בין בפרטי נפשות: